

Loving Likeness

פרשת קדושים תשע"ט

16 You shall not be a gossipmonger among your people, you shall not stand aside while your fellow's blood is shed — I am HASHEM. 17 You shall not hate your brother in your heart; you shall reprove your fellow and do not bear a sin because of him. 18 You shall not take revenge and you shall not bear a grudge against the members of your people; you shall love your fellow as yourself — I am HASHEM.

16 ואהבת לרעך כמוך — You shall love your fellow as yourself. R' Akiva said that this is the fundamental rule of the Torah (Rashi; Sifra). Hillel paraphrased the commandment, saying, "What is hateful to you, do not do to others" (Shabbos 31a). The Sages based a variety of rules on this verse, illustrating the sort of sensitivity that is demanded of all Jews. For example, this precept requires that the least painful death be used for capital offenders (Kesubos 37b, Sanhedrin 45a); and a husband may not put his wife into situations that might make her distasteful to him (Kiddushin 41a; Niddah 17a).

259 מראש צורים כלל גדול בתורה

כיון שמדובר במצוה שהיא מתחום "חובות הלבבות" כמו מאליה נשאלת השאלה: הכיצד ניתן לצוות על רגשות שבלב? מן התורה ומדברי חז"ל משתמע שלא די במעשי הטבה, אלא שהמעשים הטובים צריכים לבטא את האהבה הפנימית, וזו הרי לא ניתנת להפעלה בלחיצת מתג כלשהו. מה יעשה מי שיחסו הנפשי לזולת מסוייג, ואינו חש בשום רגשות של חיבה כלפיו?

עידית שבעידיה

ואהבת לרעך כמוך (שם).
במצות 'אהבת לרעך כמוך' נלאו חכמי לב להבינה, כי איך תצוה התורה דבר שהוא נגד הטבע ואיך יכול האדם לקיימה, עד שכתב הרמב"ן שהוא בדרך הפלגה כי איך יכול לומר 'כמוך'.

Love Your Fellow as Yourself / Walk in Hashem's Ways 241

The centrality of this *mitzvah* is stressed time and again in our sources. Rabbi Akiva called it "a great principle in the Torah." Hillel Hazaken went so far as to say that the rule, "Do not do to your friend anything that would be loathsome to you [were you in his position]," is the crux of Torah; "the rest is just explanation." Indeed, we find that many of the *mitzvos* in the Torah derive from this principle: the *issurim* of stealing, adultery, swindling, hurting with words, hatred, revenge, bearing a grudge and many others.

In order to carry out the *mitzvah* properly, it is not enough to consider how you — with your weaknesses and strengths — would feel under the circumstances. For example, you may be particularly thick-skinned and truly do not mind when others kid you about your faults. That does not give you license to joke at another person's expense, rationalizing that "I wouldn't care if he treated me that way." Rather, you have to put yourself into the other person's shoes and imagine how you would feel if you were *he*, and act toward him accordingly. (*Mishpetei Hashalom* 13:2-3)

What Does the Mitzvah of Ve'ahavta Entail?
THE RAMBAM EXPLAINS the *mitzvah* of *ve'ahavta* as an obligation to love every Jew as you love yourself. In practice, this means that we should be concerned for his personal welfare and for the safety of his possessions as we are concerned for our own welfare and our own possessions. Just as we wish people would think and speak highly of us and would look out for our interests, so should we speak positively of our friend, look out for his honor and his possessions, and do what we can to protect him from any kind of loss.

3 אסופת קדושים מערכות רפה

* אלא שקושיה זו עצמה, שבה וניעורה על לשון הכתוב גופו: כיצד מבססת התורה את אהבת הזולת, על אהבת אדם את עצמו. כלום אהבת ופינוק עצמו מידה היא? הן כבר פסק הרמב"ם פסוקו, ש"תיקון הגוף, הוא חורבן הנפש". והתנא אף הוא תובע: "פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה" (אבות ו,ד). ומכללן של קניני תורה: "מעיוט

10 If we truly feel love for another person, then we will be free of the nasty pangs of jealousy when he surpasses us in financial success, reputation, intellectual achievements and so on. In fact, we will feel personal joy in his success, just as we would feel at our own. King Shaul's son Yonasan achieved this level in his boundless love for David, which was untainted by envy, even when the position of king was taken from Yonasan and given to David. If we could all adopt this attitude, we would have a sure formula for peace and harmony. (*Mishpetei Hashalom* 13:4-5)

Love Your Fellow Man — Who Is Obligated?
"LOVE YOUR FELLOW man as yourself; I am Hashem" (*Vayikra* 19:18). The obligation to love one's fellow man applies to men and women, rich and poor, in all places and at all times. Children should be trained in this *mitzvah* from a young age and should be encouraged both within the family circle and without to seek ways to make others feel good and to "fargin" — to take joy in the success of others.

בדיוקא, הוא שמביא בסופו של דבר להפעלת זרם החשמל ומתן אור. אבל אם יחבורו שני החוטים באופן לא נכון, כי אז יהיה "קצר" ולפעמים "פיצוץ", משום שהחיבור הזה איננו החיבור הנכון והמתאים, הוא חיבור אסור.

גם כשהתורה קבעה כי בסיס הקיום שלנו הוא בהתקשרות של שני גורמים זה עם זה עם כוח נתינה ונטילה, אבל באותה מידה קבעה התורה כי יש חיבורים אסורים שהם עלולים לגרום לקצר ולפיצוץ נורא. זהו מקור ושרש ענין החיבורים האסורים שבפרשת עריות אשר בפרשת אחרי. חיבורים אסורים כפי שציננה ופירטה תורתנו הקדושה הם מתכון לפיצוץ נורא, כי התורה קבעה אלו חיבורים כשרים וחיוביים המה ואלו חיבורים אסורים ושליילים המה.

מכאן ובין למה "ואהבת לרעך כמוך" זהו כלל גדול בתורה, כי הוא הבסיס לכל הבריאה, הוא הבסיס לקיום החיים עלי אדמות, הן החיים של בעלי החיים והן - להבדיל - חיי האדם בעולם הזה. ולכן נאמר "קדושים תהיו לאלקים כי קדש אני ה' מקדישכם", אפילו הקדושה שלנו ניתנה על ידי מקור הקדושה ומקור הברכה שמעניק מקדושתו שלו, הקב"ה, לאלה שמתנהגים כיאור ורוצים לחיות חיי קדושה, ומקבלים קדושה ממקור הקדוש. גם זה ע"י נתינה ולקידה, אין כאן יצירה חדשה של קדושה, אלא קבלת קדושה ממקור הקדושה.

החפץ חיים יז"ע בספרו "אהבת חסד" (חלק שני פרק ב) מבאר באריכות שקיום כל המין האנושי מושתת על עשיית חסד בין אדם לזולתו. הוא מדגים זאת בכמה וכמה דוגמאות. אין צורך להסביר שהענין זקוק לעזרת רעהו העשיר שיסייענו בממנו. אולם גם העשיר זקוק לעזרת זולתו, לא אחת זקוק גם אדם אמיד להלוואה זמנית כדי להחליף מקשיי נזילות או כדי לממן רכישות וכיוצא ב. בעל העסק זקוק לקונים או לסוחרים שישאו ויתנו איתו, ובעל המפעל זקוק לעתים לשותף שיסייע בידו בנייהול מפעלו. אולם האדם זקוק למשפטי פעולה לא רק במישור הכלכלי. לא אחת נזקק אדם לעצה טובה מחבירו, באשר גם על מי שהוא חכם ופיקח נאמר ש"אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים". ופשיטא, שכאשר האדם עצוב הוא זקוק לחבר שיוכל להשיח לפניו את דאגתו כדי להשתחרר מן המועקה שבלבו.

אולם גם במצבי שמחה אדם נצרך לאחרים שישתתפו בשמחתו, באשר בדידות מונעת שמחה. כל זה בתנאים רגילים. אכן קורה לאדם, שהוא מרוחק נודד מביתו, ומאד היה רצה לפגוש בני אדם שיאירו לו פנים ויארחוהו בחום. וכמוכן שכאשר אדם חולה ל"ע הוא נזקק לזולת שיסעד אותו מבחינה גופנית ונפשית.

חז"ל ברוחב דעתם כבר הביעו את העיקרון שהעזרה ההדדית והחסד הם המרכיב העיקרי שבבנין עולמינו, באומרום (בראשית רבה ט,ב): "הכל צריכין לחסד, אפילו אברהם שהחסד מתגלגל בעולם בשבילו, נצרך לחסד, שנאמר

על פסוק זה (יט,יח) הביא רש"י מהתורה כהנים: "אמר רבי עקיבא, זה כלל גדול בתורה" וכן הוא בירושלמי נדרים פרק טן. וביאר שם בשפתי חכמים בדמיון זה נכללת כל התורה כמו שאמר הלל הזקן מאי דסני עלך לחברך לא תעביד, וזהו כל התורה כולה ואידך פירושא הוא. אמנם מאז ומעולם תמתי איזה כלל גדול הוא בתורה, ולמה הוא כלל גדול בתורה, ומה יש בדברים הללו עד שהפכו רבי עקיבא לכלל גדול לכל התורה כולה. וראה בכלי יקר ועוד פירושים, ולא שבעתי תירוץ המתיישב על הלב, ואכתוב להלן מה שנלענ"ד בעזה"י.

כבר בתחילת בריאת העולם ביקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין, וראה שאין העולם יכול להתקיים ושיתוף למידת הרחמים, ולכן בתחילה נאמר "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", הרי מידת הדין, ובסוף נאמר "ביום ברא ה' אלקים ארץ ושמים", הרי מידת רחמים עם מידת הדין. מידת החסד והרחמים אומרת, שכל הבריאה מושתתת על השיתוף בין שני גורמים, ואי אפשר לגורם אחד שיהא מושלם לבדו. לכן אומר הקב"ה "לא טוב היות האדם לבדו, אעשה לו עזר כנגדו". ולמה באמת לא נברא האדם לבדו שהוא גם זקן בעצמו, ויהא שליט בלעדי. אלא היא הנותנת, וזהו השותפות של מידת החסד והרחמים בבריאת העולם, שתמיד יהיו שני גורמים המשלימים זה את זה, יצטרכו זה לזה, ורק כך יגיעו הם לשלימות ויחד אתם הבריאה כולה. ולכן האיש צריך לאשה וכן האשה צריכה לאיש.

מציאות הבריאה היא צורה של חסד, שכל אחד נותן לזולתו ומקבל מזולתו, מעין האמור במדרש (מובא בנתיבות עולם למהר"ל "צדקה" פרק ו', ומקורו: שמו"ר לא, טו, תנחומא משפטים יב): "בא וראה כל ברייתו של הקב"ה לזיון זה מזה, היום לווה מן הלילה, והלילה מן היום, הלבנה לווה מן הכוכבים והכוכבים מן הלבנה, האור לווה מן השמש והשמש מן האור". ובא לומר במדרש הזה כי

ההלוואה זה מורה על שהם אחד, כאשר זה מקבל מזה, וזה מקבל מזה (מהר"ל שם).

שיתוף הפעולה בין הצומח לבין החי הוא בשטחים רבים, לדוגמא: החי נושם חמצן ופולט דו תחמוצת הפחמן. ולעומת זאת העצים קולטים את דו תחמוצת הפחמן, וממנו בונים את תאיהם, וחוזרים ופולטים לאויר חמצן. החרקים באים למזן את צוף הפרחים, ובינתיים הם מפרים את הפרחים על ידי האבקה.

14 דעת קדושים תורה קפא

* עיקר העיקרים לאדם הוא שלא יחיה חיים פשוטים. כאשר חיים יחד עם ה"רחוב", ומשתרשים בחיי ה"רחוב" - מתהווים כה"רחוב", אל תראוני שאני שהחרות ששופתני השמש" (שיה"ש א, ו) - ,השזפתני השמש" הוא דבר נורא מאד. רואים אנו אנשים החיים בין אה"ע, סופנים בקרבם את כל הכיעור של האומות, וזאת מפני שהם החיים חיים פשוטים, והמשתרשים בתוך ה"רחוב", וכאשר אנשים אלה פונים אל תה"ק - ודאי כי אינם מבינים בה מאומה, כי התורה הרי שונה הוא לגמרי מאופן החיים שהיים בו, וממילא מסתכלים על התורה כעל "איזה ענין דתי".

אם ישאלו אותנו, מה הענין שאיננו הולכים ברחובות לחפש עני להיטיב עמו? - הרי נגידי מיד כי זה דבר שמתאים לאברהם אבינו ע"ה! כי זוהי ממדותיו המיוחדות של אאע"ה! ,כחום היום" (בראשית יח, א) - שהי מצטער עד מאוד שאין לו עם מי להיטיב! הנה זאת ממדותיו של אאע"ה, אך אנחנו איננו במדרגה זאת, וכשאנו אומרים כך, אינו עולה על דעתנו כלל, כי הילך-מחשבה זה נובע מן ה"ששופתני השמש", ממה שאנו חיים חיים פשוטים, והתרגלנו במבט של הרחוב!

אבל היסוד הוא ש,אין בין גיהנום לגן עדן אלא כחוט השערה" (ילקוט קהלת תקעו). - על מאמר זה כבר הגדנו כמה ביאורים גדולים, אך מעולם לא עמדנו על פשטות הדברים, כי ,אין בין גיהנום וגן עדן אלא כחוט השערה", יתכן להיות גם על הג"ע של אאע"ה, גן שהוא לפני ולפני בקצה המדרגות, יתכן שגם הוא אין בינו לגיהנום אלא רק כחוט השערה; אם לא כאאע"ה - הנה זה כבר רע! ואם ,רע" - הרי זה הרע הפשוט! אם אינם רצים אחרי עני, אם אינם מחפשים אותו, כי אז אפילו אם העני כבר בא אצלו, ונותנים לו - אין זו נתינה אמיתית, ובלב באמת חושבים: ,הלוואי ולא הי' בא" - ונמצא, שאם אין האדם רץ אחרי העני, הוא מפני שהוא באמת רשע מרושע, גיהנום פשוט.

התורה נתנה לנו מצוה של ,ואהבת לרעך כמוך", מצוה לכל אדם ואדם, כקטן כגדול, - מצוה להשוות בדעתי אהבת עצמי ואהבת רעהו

12 תכונת השותפות והעזרה ההדדית מצויה עוד יותר באדם, שכל מציאותו היא עזרה ושותפות גם כשאינו מתכוין לכך. כאשר בני אדם צריכים לרכוש לעצמם דבר מסויים, מוטל עליהם לעזור גם לאחרים. לדוגמא: כאשר צריך האופה בגר, אופה הוא הרבה ככרות, ומוכרן לאחרים, ובכסף שהוא מקבל עבורן, הוא רוכש לעצמו בגר, כאשר צריך החייט אוכל, תופר הוא בגדים לזולת, ובכסף שהוא מקבל עבורם, הוא קונה לעצמו אוכל. כאשר צריך החקלאי מכונה, הוא מעבד את שדותיו, מוכר את היבולים לזולת, ובכסף, קונה לעצמו את הנחוץ לו. מכאן: כדי להשיג את צרכיו, צריך האדם ליצור ולעשות למען זולתו (עפ"י הסבא מקלם).

אברהם אבינו היה מחפש בכל יום אורחים, ודואג להם. כאשר ביום השלישי למילתו, כשהיה חולה וכואב, הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, כדי שלא להטריחו, היה מצטער ביותר על העדר החסד. שלח את אליעזר לחפש אורחים, וכאשר חזר אליעזר ריקם, אמר: "הרי אין נאמנות בעבדים" (ב"מ פו,ב). היינו שחשד בעצמו שמא סומך על אליעזר במקום שאין לסמוך, שהרי העבדים אינם מעוניינים באורחים מפני הטריחה. הלך וחיפש בעצמו, ואז שלחו לו את מלאכי השרת לפייטו.

ובכן, כל העולם נברא על בסיס העזרה ההדדית, הנתינה והלקיחה, פעם זה נותן והשני לוקח ופעם להיפך וכפי שנתבאר. למה הדבר דומה, להפעלת זרם חשמל אנו זקוקים לחוט חיובי ולחוט שלילי. חיבורם של שני החוטים הללו

15a

[Ramban now offers another interpretation of the verse, in which your fellow as yourself is not an exaggeration:]

And it is plausible to say - since it does not say here "You shall love your fellow as yourself," but instead equates them using the word, "You shall love him like yourself," and so we find in the command and you shall love him like yourself (below, v. 34) regarding the proselyte - that it indeed means a command that one is to equate the love of them both in his mind, For were not for this command, many times a person will have love for his fellow only with regard to specific things, such as that he be graced with wealth but not with wisdom, or other such things. And even if one were to love his fellow in regard to all things, he will want only that his fellow who is beloved to him attain wealth, property and honor, but not that he shall be equal to him; rather, one shall love the increase of goodness for his fellow as a person strives to obtain for himself, and he shall not place limits on that love. And that is why [Scripture] states regarding Jonathan, for he loved [David] as he loved himself (I Samuel 20:17), because [Jonathan] had eliminated the feeling of jealousy from his heart and said to David, "You will reign over Israel and I will be second to you" (ibid. 23:17).

20

לפי זה הסביר הגאון רבי זבולון גרז זצ"ל גאב"ד רחובות את דברי הירושלמי (ירושלמי נדרים פ"ט ה"ד) בו מצינו שחלקו בן עזאי ורבי עקיבא, רבי עקיבא אמר "ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה, ואילו בן עזאי אומר שיש כלל גדול יותר מזה והוא (בראשית ה. א) "זה ספר תולדות האדם ביום בראו אלוקים אדם בדמות אלוקים עשה אותו". וצריך להבין מה הקשר בין כללו של רבי עקיבא המדבר על חסד לכלול של בן עזאי המדבר על גדלות האדם? אלא הן הן הדברים, בן עזאי מחדש שהאדם צריך בראש ובראשונה להבין את ערכו שלן ולדעת שהוא נברא בצלם אלוקים וכאשר ידע עובדה זו יבין מה משמעות הצלם אלוקים שבו ומה זה מחייב אותו, ורק אחר כך יבין שגם חברו נברא בצלם אלוקים וכך יוכל להגיע למצב אמיתי של ואהבת לרעך כמוך.

המאיר עמ' כ"ה

רפז	מערכות	קדושים	אסופת
			21

ב. כבוד

טעות בסיסית עמוקה נשתגרה בידנו. סבורים אנו, שאם הפליגו רבותנו, בגנות המרדף אחר הכבוד, והזהירונו בתוקף: "מאד מאד הוי שפל רוח" - שמחמת חומר מגרעת המידה הזו אצל החכמים, ובידעם את נזקה, הרחיקו ממנה עד הקצה האחרון ונטו אל שפלות הרוח לגמרי, כדי שלא ישאירו בנפש רושם לגאווה כלל בשום פנים" (אבות דג, ורמב"ם) - מכאן, שהרגשת הכבוד העצמי פסולה בהחלט. לפי שהיא משפלת את הרוח, ומרוקנת את הנפש מהרגשת השפלות והענוה.

ולא היא!

בקשת ורדיפת כבוד חיצוני, ודאי אין לך מידה מגונה הימנה. אין הלה אלא פושט יד, קבצן עלוב, הנוזק כל שעה להתייחסותו של בריות. להכרתם בקיומו. עד שנעשים לו, "סוס לרכב עליו, ועבד לרוץ לפניו", כורח קיומי. ואין לך 'צורך' גדול מזה.

אבל יש להבחין, בין תאוות הדרשה לכבוד חיצוני, לבין תחושת הכבוד העצמי-פנימי, שמקורה נטוע בצלם אלוקים הטבוע בנו, ומהיותנו בניו של מקום. כי אדם - כל אדם כפרט - הינו יצירה מקורית. ריבואי ריבואות אנשים בעולם, וכל אחד מהם, חותם פרצוף ייחודי לו, וכל אחד תוחם בצירוף כישורים וסגולות מסויימים לו לבדו. משום שבני אדם נבראו על מנת לשמש בכחונת תפקיד בעולם. כל אדם, ותפקידו המסויים הייחודי לו. וריבוי גיווני התפקידים, דורש סגולות וכישורים שונים. וכל אדם ניטעו בקרבם אותם היכולות והכישורים, להם היא זקוק למען מלא את משימת פקידתו כראוי.

במדה שיה ממש. ואם יתן שעורין באהבה, רצה לומר שאפילו אם ייטיב לרעהו בעושר ובנכסים ובכבוד ובידעת וחכמה, וגם ייטיב אותו בהם במדה מרובה וגדולה מאוד, אלא שיהיה הפץ בלבו שרעהו לא ישווה אליו ממש, ושיהיה הוא יותר ממנו, הנה על זה קורין כבר - "פחיתות הקנאה הזאת". וזהו כבר, "מדה מגונה"! אשר מחויב לשרש זאת מקרבנו! ? - זהו היסוד, שאין בין גיהנום לגן עדן אלא כחוש השערה" - אם לא ימצא בשיא הכלית השלמות, הרי כאן כבר, "גיהנום"! הנה זה כבר רשע מרושע!

17

עידית שבעידיית

אבל הביאור בתיבת 'כמוך', דבא להגביל ענין אהבת הריעים שיהיה בהדרגה, כי כמו שבאהבת האדם את עצמו, הגם כי חביב אצלו האבר הפחות שבגוף, עדיין אינו שווה האהבה של אצבע קטנה שברגל לאישון עינו, או אבר הרגל לאבר הראש, ואוהב באבריו כל אחד לפי יוקר האבר.

בן באהבת ריעים יהי הפרש, ולכל אחד יוליד אהבה לפי ערכו של האיש ההוא, אם הוא יקר הערך כמדורגת הראש בכעל חי, יהי אוהב אותו יותר מאהבה לאיש המוני.

וזהו ש"ואהבת לרעך כמוך", היינו בהדרגה כמו שאתה אוהב עצמך ואיבריך לפי ערכם.

(לקוטי כלי חמדה; כנפי נשרים אבק סופרים)

18

לה"פ דהנה דרך העולם הוא לאהוב שחבירו יהי בעל צדקה או מכניס אורחים, שחבירו יהיה ותרן ולא יהי בעל חמה וכדומה. אך על עצמו אינו משיגין כ"כ בכל אלן.

וזהו ש"התורה הקדושה, "ואהבת לרעך", פי' מה שאתה אוהב אצל רעך, כל אלו הענינים והמדות, "כמוך", תשתדל שיהיו גם אצלך, כפי שהנך רוצה שחבך יהי.

(דברי אש פ' כי תצא עה"פ כי תצא למלחמה)

רסט עליון לתת פרשת קדושים

"ואהבת לרעך כמוך" (יט. יח) "זהו כלל גדול בתורה" (ירושלמי נדרים ל:)

כותב הגאון רבי שמעון שקאפ זצ"ל בעל ה"שערי ישר" וראש ישיבת גרודנה בפולין: התורה מדגישה שעל האדם לאהוב את חברו "כמותו", היינו שתחילה על האדם לדעת לאהוב ולהעריך את עצמו ומכוח ה"כמוך" הוא יגיע לאהבת זולתו.

"זה כלל גדול בתורה", כל עוד האדם לא מכיר את עצמו באמת ואינו יודע להעריך את אישיותו שהוא בן יחיד לבורא עולם הוא אינו מסוגל בשום אופן לאהוב את חברו כמוהו, רק כאשר תפיסת עולמו מתרוממת ומתעלה בראי אוהב את עצמו, לא אהבה גשמית, אלא מפני שהוא יודע ומכיר את מעלתו הרוחנית. מתוך ידיעה זו הוא מסוגל גם לאהוב את חברו ולהעריכו שגם הוא בן יחיד להקב"ה.

והוא הדין, ביחס האדם אל גופו וצרכיו. בודאי ריבוי התעסקות האדם בצרכי הגוף, אינה מידה. ברם ישנה אהבה ממין אחר. אהבה הניזונית ובוקעת מההכרה הבהירה של החלק האלוקי שבתוכנו. הן הגוף לא ניתן לנו מיד הבורא ית', אלא כדי שישמש אכסניא לנשמה האלוקית שהטבעה ונמזגה בנו. ועובדת היות הגוף העכור מכיל נשמה עילאית, בודאי מחייבתנו לשמרו על מנת שיוכל לשמש אכסניא ראויה לאצילות. וזבין הוא שנטפחו במידה, כדי שיהא ראוי לשמש בתפקידו הנסיכות.

ה. כבוד

ומבדי הדברים, נמצאנו למדים הבחנה בסיסית ברורה: הרידוף אחר הכבוד והבצע, ריבוי ההתעסקות בצרכים הגופניים מתוך חיזור אחר הנאת עצמו - ודאי אם כל חטאת הם. אבל עומק ההכרה, שהאדם, כבודו ונכסיו, הם כלים של השראת שכינה, וגופו של אדם, הוא אכסניא של מלכות - הם כלים הכרחיים בעבודה.

ומכאן גופא, נובעת אף תורפה של הלכה, כיצד על אדם לנהוג בזולתו. גופו של כל איש ישראל, הינו אכסניא נסיכית. פונדק לנשמה אצילה, החצובה מתחת כסא הכבוד. סיפוק צרכי גופו, אינם איפוא מעשים של פיגוק בעלמא. זהו מעשה כיבוד רצפות אכסניא של אצילות.

והיודו הכלים המסויימים שהענקו לו-לבדו, זהו בעצם עיקר תפקידו של אדם עלי חלק. (הכהיית וטשטוש המקוריות המסויימת שבו, מנמיכה אותו. מכהה ומטשטשת את האדם שבו. הופכת אותו מלבר, בהופעתו החברתית חיצונית, וחמור יותר, אף מלגו, היינו, בתחושתו הפנימית - לשה מן העדר, הנגרר שלא מדעת אחר המ'שכוכית'. חפץ. פריט.)

ומקוריות זו שבו, השוני, הייחודיות, הם המעניקים לו תובנת אדם, תבנית אנוש. הם אל המקנים לו צורת פרצוף ושיעור קומה. והוא שורש הרגשי הנכבדות הפנימית השוררים בתחושות אדם.

"אדם נברא יחיד". ותחושת היחידות זו הכרחית היא לו, כדי לרכוש ולבנות לעצמו קלטת פנים - פני אדם. והתחושה הפנימית העמוקה הזו, של היותו גברא לעצמו - הינה גם תחושת יסוד, הרגשה בסיסית, שאושרו של אדם מותנה בה.

תחושת היחידות, בהכרח מפעפעת בתודעתו של אדם. וחייב הוא על כרחו לתת לה ביטוי. למצוא לה כר פורה, בה תוכל לנבט, לצמוח ולהתבטא. חייב אדם למצוא מקום בו יוכל ליישם את ייחודו, פינה בה תהא משמעות לטביעת האצבעות הפרטית שלו. כי מוכרח אדם להרגיש עצמו בעל ערך!

מי שסבור לכא תחושה פנימית עמוקה זו - אינו אלא טועה. ומי שאינו מוצא בקרבו מקום תחולה וביטוי, לתחושה עילאית זו, בהכרח מטשטש את הצלם ודמות האופייניים לו. ועל כרחו יעשה שבר כלי.

מצא אדם את מקומו - אין לך מאושר הימנו. זוהי הנאה עמוקה ועשירה, מכל העידונים שיכול העולם הזה לספק לנו. לא מצא, על כרחו יהא שרוי כל ימיו, בשבר מתמיד. כל עינוגי עולם העשייה, לא יצלחו להעניק לו בבואה של אותו עונג. שום הנאה ועינוג לא ישוו בעיניו. כל ימיו יהיה מהלך בצידי החיים. ולעולם לא יצליח למוץ מלשד החיים עצמם. כל הנאות השעה שיפיק, לא ישמשו לו אלא מפלט רגעי, עוגן מדומה לשעה, לברוח אליהם כמיפלט זמני, ממתח תוסר הסיפוק המתמיד המנתב את חייו.

זהו גם כן מהלך בסיסי בדרכי העבודה. מרגלא בפומיה דמרן הגר"א שר"ל: "אין זה נכון ש'כבוד' הוא עניין מגונה. בחז"ל הוזכר כבוד רק בהקשרים חיוביים... אלא שרובם המכריע של בעלי הכבוד, אינם ברי-השגה כבוד מהו...".

ביקוש הכבוד החיצוני - ודאי אין לך מידה פחותה הימנה. אבל תחושת נכבדות פנימית, הרגשת ייחודו ושונותו כאדם בר-דעת חלוק לעצמו - הוא משורשי ההויה האנושית. היא כלי ביטוי לאדם שבאדם'. לפאר הצלם האלוקי הטבוע בו. לנשמה האלוקית החפונה וחופפת בקרבו. ל"בנים אתם לה' אלוקים" שהטביע הבורא ית' בכל איש ישראל.

והרגשת היחודיות, תחושת הנכבדות הפנימית, בהכרח מנתבים את האדם, למצוא להם מקום תחולה והבעה. ומובילים אותו, ליישם את מלוא הכחות הגלומים בנפשו. לפרות ולהפרות.

וכבר קבעו בעלי המוסר הלכה: "אדם המתעלם מפגמיו, זהו דבר חמור כשלעצמו. הן אינו נערך לתיקון הנפש... אבל אם הוא מתעלם ממעלותיו, חמור הדבר שבעתיים... משום שגם לכשירצה לתקן, יהא חסר את הכלים הראויים".

"ויגבה לבו בדרכי ה'!"

ושאיבת העונג מכבוד חיצוני, אינה אלא תחליף. תחליף זול, המעניק פורקן לשעה, לכמיהה העמוקה הזו. פטה-מורגנה. בועת אשליה, המרגעת לשעה. הדמיון המתעתע הזה, מעניק לו תחושת חשיבות רגעית מדומה, חלף תחושת הנכבדות הפנימית שנפשו זקוקה לה נואשות. ועל כן היא אף מתסכלת. כי כמו שאר כל תעותי הדמיון, אף זו חולפת ברגעים. ואז הצריכה הנפשית גוברת והולכת. הצורך בתחושת כבוד פנימית אמיתית, מתעצם עוד יותר. ואין לו מהיכן לשאוב רויה.

וכל כמה שהלב מגובל בתחושת נכבדות פנימית - פחות הוא נזקק לגינוני כבוד חיצוניים. בדוק, ותשכח! [ועוד הרחבנו בזה, בפרשת וארא: "שחלק מכבודו ליראיו"].

25

What is *kavod* and why is it so important? *Kavod* is not simply a matter of etiquette or proper conduct. Rather, it involves acknowledging and revealing the positive qualities of the object of the honor. When one honors another person, he is in effect proclaiming his importance. When he honors a Torah scholar he is acknowledging and revealing the holiness of the Torah, and when he honors Hashem he is doing the same for His Godliness, expressing that there is no power other than He.

What is the tool we need to use in order to accord *kavod*? We say at the end of *Mizmor Shir Chanukas Habayis (Tehillim 30)*, "So that *kavod* should sing to you." The commentators explain that the *kavod* mentioned here refers to a person's *neshamah*. A main function of the *neshamah*, whose very nature is *kavod*, is to give *kavod*, thereby revealing the loftiness of Hashem, the Torah, its scholars, and every human being.

When a person gives *kavod* to all those around him, it is an indication that his *neshamah* is alive and working properly. Conversely, one who walks around looking to belittle, deride, and find people's shortcomings has made it clear that his *neshamah* is malfunctioning. Additionally, he has demonstrated that he himself is not honorable, for the Mishnah (*Avos 4:1*) states, "Who is honored? He who honors the creations."

The opportunities to give *kavod* are numerous. There are *halachos* of *derech eretz* and *kavod habriyos* that dictate the level of *kavod* one must have for a *tzelem Elokim*, such as the directive

to greet everyone with a pleasant countenance. Additionally, we are obligated to stand up and show respect for the Torah, for its scholars, and for the elderly. *Kavod* encompasses everyone and

everything: from the mitzvah of honoring parents (which is one of the most weighty mitzvos in the Torah) all the way to the respect we must accord food.

Our *avodah* is to look for and then acknowledge and reveal the positive traits of everyone we encounter. One who makes it his business to do so will find himself

"Kavod encompasses everyone and everything: from the mitzvah of honoring parents all the way to the respect we must accord food."

in a world that contains no lowliness or pettiness, for even in the smallest of creations he will uncover only positive qualities. "And in His sanctuary — all proclaim *kavod*!" (*Tehillim 29*).

(Introduction to *Shiurei Chumash, Parashas Emor; Alei Shur*, Vol. I, p. 118)

הפסוק "אני ה'", היא המקנה לו את תוקפו המעשי המחייב וגם את האפשרות לקיומו.

משמעות ציווי זה היא שעל האדם לשנות את תפיסת עולמו. במקום שבמרכז תודעתו יעמדו הוא ואנוכיותו על מרכיביה השונים, יציב במרכז תודעתו את הקב"ה ותורתו. האהבה לריע אינה משום שהלה מוצא חן, גם לא בשל חישובים שונים של כדאיות. אהבה זו, נובעת מתוך ההכרה שגם הלה נברא בצלם האלוקים, ולפיכך הוא זכאי לכל האהבה. צלם האלוקים המשותף הוא המחייב וגם המאפשר את קירבת הדעת שבין הבריות.

כך כתב מהר"ל מפראג "נתיבות עולם", נתיב אהבת הריע, (א):

ראוי לאהוב את חברו מפני שנברא חברו בדמותו ובצלמו, ומפני שיש להם דמות וצלם אחד, הרי בצד זה חברו והוא עצמו דבר אחד, כאשר יש להם צלם אחד לגמרי... ולכך הוא אוהב את חברו כמותו, שנברא בצלם אלוקים, וצלם אחד להם.

המכנה המשותף שבין כולם, שכולם נבראו בצלם האלוקים, רב על המפריד בין הבריות, והוא הגורם המרכזי לאהבת אמת שאמורה לשרור ביניהם.

29 בכך הוא יישם, הלכה למעשה, את האמור בשל"ה הקדוש (שער האותיות, אות ב, בהג"ה):

כא ואראך כי אהבת ריעך משתלב עם אהבת הקב"ה. כי גדול חיוב אהבת הריע הוא לכבוד אהבת הקב"ה, דהיינו שיזכור שהוא עשוי בצלם ובדמות עליון, וחלק הנשמה שבו היא חלק אלוה ממעל, ועל כן נקראים אנחנו "כנסת ישראל", כי כולנו מכונסים ומתייחדים בכבוד אחדותו יתברך.

לפניו הביע עיקרון זה תלמידו הגדול של האר"י הקדוש, רבי חיים ויטאל, שכתב בספרו "שערי קדושה" (חלק ב, שער ד):

אמרו רבותינו ז"ל (אבות פרק ד) שנאת הבריות מוציאה את האדם מן העולם, והנה שונא כביכול להקב"ה על שברא אותו, והנה כולנו בניו לה' אלוקינו... כל הנשמות נאחזות בשם יתברך, וצורך גבוה מהם, אשר בהם יתפאר, ואיך תשנאוהו?!

ההכרה בצלם האלוקים שבאנוש היא המחייבת את האהבה כלפי הזולת. מאידך, האדם הממלא חובותיו כלפי הריע, יוכל מתוך כך להגיע גם למיילוי חובותיו כלפי הבורא. הוא שאמר הלל לאותו נכרי שבא להתגייר, שאם יסלק מעצמו את היידיקי האנוכיות, יתעלה מכך לקיום כל התורה כולה, באשר אהבת הנברא בצלם מוליכה ישירות לאהבת הבורא. סקרנו בדברינו כמה קוים ראשיים ממה שנאמר במקורות אודות קיום הכלל הגדול שבתורה "ואהבת לרעך כמוך". זהו מקצת מן הנאמר בענין גדול זה על רגל אחת, ואידך פירושה - זיל גמור.

כי מי שתחושת הנכבדות שלו, שואפת את השראתה, מן האופי הייחודי המסויים של הצלם שטבע בו הבורא, מפנימיותו העשירה - הוא יודע גם כן להכיר ולהוקיר, אף את הצלם שטבע הבורא ברעהו. שכשם שהוא מכיר בסגולות ובדמות היחודיים לו - כך הוא משיג, גם את המעלות המסויימות לעצמו, שחפן הקב"ה לחברו, ואינו בו. ונפשו הכמהה ועורגת לשלמות, דבקה בכל צל של מעלה והשגה, שהוא צופה בחברו. וממילא נעשית מידתו, מידת "המכבד את הבריות". כי הוא חש אינסטיקטיבית, בכל בדל של כבוד, הרוחש אצל ריעו, ואין כבוד רעהו סותר בעיניו, את כבודו שלו. שתחושתו הפנימית הבהירה, מסבירה לו פנים, שהוא ורעהו, כל אחד מהם נחון בחלקי כבוד חלוקים, המסויימים לכל אחד מהם לבדו. ואין כבודו של זה פוגע ולא נוגע בשל חברו, כמלוא נימה.

אבל מי שה'צלם' ודמות' שלו נאורים ומנוגבים, מתרוקנת אצלו תחושת הנכבדות הפנימית עד גמירא. ואין בידו לבוא לידי סיפוק. אין נפשו שבה למנוחתה, ואין צריכתה העמוקה נרגעת, אלא בחיזור בלתי נלאה, אחר כבוד חיצוני חלול. שלפי שהוא מכיר, שלבו ניאור, אישיותו ויקנית. ונפשו העורגת לנכבדות שאינה, מנסה ליצור מסך ערפילי, שיכסה את ערותה. לצייר בעיני עצמה, דמות בדים שטוחה, המנסה להתחזות כבעלת תוכן וזהות. על כן הוא דורש החלטית מסובביו, שיכבדוהו ויכניו לו. בעומקן של דברים, התביעה שהוא מפנה לסביבה היא:

שייחסו לו סגולות, שאינן מצויות עמו. מתוך תקוה צפונה, שגם נפשו מבתי גוואי שלה, תיאחו בקנה הקש המושט לה, ותדמה, שהיא אכן רוכשת ערכיות ממשית.

אדם שכזה, על כרחו, כבוד רעהו סותר, פוגם ומגרע מכבודו שלו. כי כל בדל של התייחסות לאחרים, מפחית בהכרח, משהו מן ההתייחסות אליו עצמו. הוא נעשה איפוא 'חטפן' של כבוד.

ונמצאת למד, שאם הערכת אדם את עצמו, את כישוריו, יכלתו וסגולותיו, מביאתו לידי תחושות של ביטול, לערך ולכחות זולתו. להפגנת זלזול בסגולות ריעו. לביקוש התנשאות. אם אהבת עצמו נוגדת בעיניו, לקירוב וכבוד אחרים. אם סגולותיו שלו, משמשים בידו כלי זיון, להסיג גבולות ריעים. לרמוס ולאפר את כבודם. אות הוא שהוא אינו מסוגל להתפרנס ולפרנס את הנפש משל עצמו. שמעינו שלו, רופס. וסימן מובהק הוא, שלא כבוד הצלם האלוקי שבקברו המבקש את תפקידו הוא המדרבנו. אלא שהוא מבקש לעצמו רווחים גופניים-תאווניים מידים זולים.

לעומת זה, מי שערך רעהו, אינו פוגם בעיניו ולא מחסיר מערכו שלו. הוא מכיר בכוחותיו שלו, ועם זאת יודע להעריך ולכבד את אישיות זולתו - גם את של הפחות ממנו - אות הוא, שייחסו ל'כבוד', הוא התייחסות לצלם אלוקים שבקברו. צלם המקובע ושורה אצל ריעו ואצלו בשוה. ועל כן הוא רואה בכבוד ריעו ערך שקול ומשלים לשלו. וכזהו גם אופיה של ענוה אמיתית:

"כמוך!"

תצה	אדה	פרשת קדושים	מישה
-----	-----	-------------	------

38 Artschwilt-Chenash

R' Avraham Yehoshua Heschel of Kopitchinitz used to say that the commandment to love your fellows does not mean to love saintly and righteous people — it is impossible not to love such people. God commands us to love even people whom it is hard to love.

The Alter of Slobodka said, "The commandment is to love

others, as you love yourself. Just as you love yourself instinctively, without looking for reasons, so you should love others, even without reasons."

How to love another.

HaKsav V'HaKabbalah offers a list of realistic examples of how one can fulfill this commandment in ways that are possible: (a) Your affection for others should be real, not feigned. (b) Always treat others with respect. (c) Always seek the best for them. (d) Join in their pain. (e) Greet them with friendliness. (f) Give them the benefit of the doubt. (g) Assist them physically, even in matters that are not very difficult. (h) Be ready to assist with small or moderate loans and gifts. (i) Do not consider yourself better than them.

א כתב בספר ראשית חכמה¹²¹ וז"ל, אמרו בשעה שאדם נפטר מן העולם, לא די שהוא נבהל ממלאך המות שכולו מלא עינים וחרבו שלופה בידו, אלא שואל לו כלום עסקת בתורה ובגמילות חסדים, והמלכת לקונך בשחרית וערבית, והמלכת את חבירך בנחת רוח, עכ"ל.

הנה ענין זה של "המלכת את חבירך" הוא ענין של כי האדם נברא בצלם אלוקים¹²², לכן המעריך את המלך, מעריך את דמותו, וכמו שצריך להמליך את הבורא יתברך בשחרית וערבית, כך יש להמליך את חבירי, וח"ו פגם בהמלכת חבירך, אי התחשבות כחבר, הוה פגם בהמלכת הבורא יתברך. כיסוד זה כתב נמי בתו"ש ע"מ אבות (פ"ג מש"י"א) שכתב על המלכין פני חבירו ברבים שאין לו חלק לעולם הבא וז"ל, ולי נראה שהוא ככלל כי דבר ה' בזה לפי שהאדם נברא בצלם אלוקים והרי הוא דבר ה' כלומר ענין ה' וצלמו, ודבר יאמר על ענין כמו "הלא דבר הוא" (שמואל א-י). ועוד כי ייאמר אלוקים נעשה אדם" נמי כפ"ד דר"ה (לב) והעתיקו ה"רב כרפ"ה בראשית נמי מאמר הוא דכתיב "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים עג-ו), עכ"ל התוס' יו"ט.

במקביל לאזהרה על כבוד ה' הזהיר ר' אליעזר את תלמידיו גם על כבוד החברים. בזה בא לומר שאין די בהקפדה על הדינים שבין אדם לחבירו, אלא יש ליתן תשומת לב מיוחדת על נתינת כבוד לזולת. וזה על דרך שאמרו בירושלמי (נדרים ט, ד), זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול מזה [מהכלל של "ואהבת לרעך כמוך"], כי "בצלם אלוקים עשה את האדם", שלא תאמר הואיל ונתבזתי יתבוה חברי עמי

True love is the ability to give purely for the sake of benefiting the other person. The act of giving must not be geared toward bringing pleasure to ourselves; on the contrary, we are willing to relinquish our own comfort and pleasure so that the object of our love will benefit. In our genuine love for every other Jew, we are concerned for his physical, emotional and financial well-being as well as for his personal honor. It was with this selfless love that Hashem created the world, and by emulating this genuine love when we relate to others, we fulfill the mitzvah of following in His ways. (Mishpetei Hashalom 13:9)

הליכות בין אדם לחברו

כה 5 קוק

34

המצוה

א. מצוה לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר: "ואהבת לרעך כמוך, אני ד'" (כ) והוא כלל גדול בתורה שהרבה מצוות שבתורה תלויות בו (כ). לפיכך, צריך כל אדם לספר בשיבחה של הבריות ולחוס עליהם ועל ממונם ולירצות תמיד בטובתם (כ).

ב. חובה תמידית על האדם לעזור לזולתו בכל יכולתו, ואם רואה את חברו שמצטער או שכועס, ישתדל בכל מאווד לשמחו, להרגיעו ולהניח את דעתו (כ).

בכלל זה, לטרוח בדרישת טוב לעמו (כ), ולהשתנות בכל הענינים עם סביבתו - לפנים משורת הדין, בשלום ובמישור (כ).

ג. ראוי למנות בכל מקום ישוב מתנרבים המוכנים לכל דבר עזרה להציל את בני המקום מכל נזק וסכנה בגופם או בממונם, ואין צריך לומר, להציל את נפשם מכל חטא ועוון (כ).

ד. בכלל אהבת הבריות - לאהוב השלום ולשנוא המחלוקת, ולהתרחק תמיד מכל ריב ומדון (כ) ובפרט, יש להזהר משינאת חינם (כ).

35

ד. ראה רמב"ן לויקרא יט, יח שביטור הצינוי של ואהבת וגו' לרצות שיהיה לחברו את כל ריביו הטובה כפי שרצוה שיהיה לעצמו. ובגמ' ברכות יב ע"ב וע"ז כה ע"א שכשחברו חולה יבקש עליו רחמים ואם יודע עצה או רפואה יודיענו, וחובה תמידית לשמח ולחזק כל עצוב כל דואג.

בקובץ אגרות חזון איש א, כג: "העצה לזה - [למי שחסר רגש השתתפות בעצור הזולת] - שהתחילת להטיבו ולהצילו מצער - והמעשה פועל על הלב, וכן יתפלל על צרת זולתו, אף כשאין הדברים יוצאים מן הלב ואף אם המצטער המוני הדיט ובזוי - בעיניו. ובאגרת לג: יראה אני לשמח לבתי בני אדם, ומאד חובתי להזהר מלגרם אי נעימות לבני אדם אף לרעם. ובמסכת דרך ארץ וטא פ"ב: "אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך, הוי נושא ונותן

36 Avt - ch. 4

20] R. Mattithyah b. Heresh said: Take the initiative in greeting any man [you meet]; and be a tail to lions, and not a head to foxes.

142 | ETHICS FROM SINAI

37

In the fourth mishnah we were taught to be most humble and unassuming. Here we have a clear-cut, practical way of humility. There is many a person whose petty conceit will not permit him to recognize anyone unless he is recognized first. The other person must make the first move. This is his way of establishing and maintaining his "dignity," he believes. Others will hesitate from a sense of insecurity to be the first to extend a warm greeting to those they meet. They are afraid to give a token of friendship and receive only an icy stare in return. They will therefore insist on waiting until the person they meet takes the "emotional risk," while they "play it safe." Whatever the reason, such behavior is wrong. Take the initiative, says our Sage. Do not seek a sense of conceit or importance, or an illusion of security, at the expense of another's feelings. Give him a friendly greeting with a warm smile, and inquire, if you will, after his welfare.

אמר שלמה המלך: "כמים פנים לפנים כן לב האדם לאדם" (משלי כו, יט) כפי הערך שיאהב את חברו כן יוסיף חברו אהבה אליו.

לכאורה יש להתבונן שלמה המלך החכם מכל האדם כיון שרצה לתת לנו דוגמא ומשל כיצד יכול אדם לראות את עצמו, ובוה נלמד כיצד הלב משקיף ללבו של הזולת. מדוע לא הביא דוגמא ברורה יותר, לרואה עצמו במראה מלוטשת, שהמסתכל בה רואה את עצמו בצורה ברורה יותר מאשר במים, ולמה תפס דוגמת המים. ודאי יש בזה כוונה עמוקה.

אלא חכמה גדולה אמר בזה שלמה המלך, דהנה אדם הרוצה לאהוב את חברו אהבה אמיתית מוכרח הוא קודם להכנע ולהשפיל את עצמו אליו ואז יוכל לחול עליו אהבת חברו, דאם הוא יחזיק עצמו ברום המעלות נגד חברו יקשה עליו לאהוב אותו, דכן הוא טבע האדם. וכן כאשר ישנה מריבה בין רעים ושונאים זה את זה, הפתרון היעיל ביותר כדי להביא את האהבה ביניהם, רק כאשר ישפיל כל אחד דעתו לזולתו.

והנה המסתכל במראה יכול לעמוד בקומה זקופה ולראות את עצמו, אמנם הרואה את עצמו במים אינו יכול לראות אלא אם כן משפיל קומתו ומתכוּפף למול המים, ואז יוכל לראות פניו. וזה שדימה שלמה אהבת רעים לראיה במים - "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

והנה כתוב במדרש על הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" - השפל לרעך. ביאך בספר "דברי אליהו" בשם הגה"ק מבלי, אותיות הסמוכות ל- "רעך" הם אותיות - "שפלי", וזה שאמר המדרש כיצד תוכל לקיים את מה שאמרה תורה "ואהבת לרעך כמוך" - הטפל לרעך, היינו תשפיל עצמך נגדו ואז תוכל לאהבו.

תשובה על כך מצינו במסכת דרך ארץ זוטא (פרק ב), שם אמרו חז"ל: "אם חפץ אתה להדבק באהבת חברך, הוי נושא ונותן בטובתו". במלים קצרות אלו הצביעו חז"ל על מפתח גדול בדבר יחסי הגומלין שבין המעשים והרגשות, בתחום אהבת הרע.

אמנם התורה מצווה עלינו לאהוב את הזולת עד שאהבתנו אליו תתבטא בהטבה בתחומים שונים. אולם, אם יתמיד אדם במעשי הטבה, גם

אם לא קדמו להם רגשות חיבה שבלב, סוף האהבה לבוא. הנשיאה והנתינה בטובה הזולת תפעיל את רגשות הלב (וראה "מכתב מאלהיו" חלק א, עמוד 36).

עיקרון זה שריר במישורים רבים שבמסגרת עבודת הבורא. הנה למשל כאשר ה"מסילת ישרים" מנתח את מידת הזריזות (סוף פרק ז) כותב: כי "כמו שהזריזות היא תולדת ההתלהטות הפנימית, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות". לאמור, אמנם הלהט הפנימי בעבודת ה' מוביל אל הזריזות, אולם גם מי שלא ניהן ברגש קודש של התלהבות פנימית, אם יעשה את המצוות בזריזות יגיע באמצעותן אל הלהט הרצוי. באותה מידה נכונים הדברים גם בתחום שבין אדם לחבירו. מעשי החסד הם שיובילו לאהבת הזולת באמת.

SHE'ILAS SHALOM IS usually translated as "greeting," but it actually means inquiring about someone's well-being. The Gemara usually refers to greeting someone with the word "Shalom," which is one of the Names of Hashem, as Rashi explains (Shabbos 10b), Gidon called Hashem "Shalom" (Shoftim 6:24). Thus, when we use the term "greeting" in our context, we refer to this aspect as well - that by saying shalom we are giving the other person a blessing that Hashem help him.

The power of a warm greeting of shalom cannot be overestimated.

38

תורה קדושים

Chazal actually instituted a *takanah* that people should greet their friends and inquire after their well-being using the word "shalom" — one of the divine Names of Hashem. Using the word "shalom" to honor our fellow man is not considered disrespectful to Hashem's Name; we can even use *shalom* in greeting non-Jews. To a *talmid chacham*, we show our esteem by doubling our *shalom* ("Shalom, shalom"). (*Mishpetei Hashalom* 4:22)

EVERY MORNING WE pass our neighbor on the way to work, and each time, he gives us a warm greeting. If that is the case, we must try to give him our *shalom* first — "Seek peace and pursue it" (*Tehillim* 34). In any case, we must be sure to respond to his greeting; if someone gives us *shalom* and we do not respond in kind, we are considered *gazlanim* — robbers. In contrast, when we bless our friend with a warm greeting, we are blessed from *Shamayim*.

But we should not limit our greetings to old friends and close neighbors. Chazal say that we should be the first to greet everyone. Rabbi Yochanan ben Zakai was known for being the first to receive everyone he met — even non-Jews — with a warm greeting (*Mishpetei Hashalom* 4:23-24). Shammai Hazaken as well — though he was often mistakenly perceived as a grim, serious personality, due to his stringencies in *halachah* — was actually very particular to greet everyone *beseiver panim yafos* — with a warm smile.

40

13 Tishrei 13 Shvat 13 Sivan

Put on a **Happy Face** MUMBLING THE WORD "shalom" with a grumpy face does not achieve the purpose of increasing love and goodwill among people. Chazal say that we should greet everyone with a pleasant countenance (*Avos* 1:15). They add that showing a friend a white, toothy smile does more for him than offering him a nourishing drink of white, frothy milk. In fact, as we find in *Avos DeRabbi Nosson* (13:4), if we give someone all the gifts in the world with a sour face, it is as if we gave him nothing; but if we greet him with a warm smile, then even if we have given him nothing tangible, it is as if we gave him all the gifts in the world.

People who are blessed with a good sense of humor have countless priceless opportunities to cheer up those who are feeling sad; or they can use their skills to bring rivals back together by lightening the atmosphere with a good joke. (This is the complete opposite of what some people do — using the gift of humor to mock others and create *machlokes*.)

Greeting others is so vital that at times it is permissible to greet another or to respond to his greeting even in the middle of *Krias Shema* (under certain circumstances, and subject to numerous details, as explained in *Shulchan Aruch Orach Chaim* 66). (*Mishpetei Hashalom* 4:25-26)

44

Auxiliary Effects IT IS WORTH noting that greeting someone is the big key to many of the other *mitzvos bein adam lechaveiro*, and to success in interpersonal relationships. Silence sometimes breeds suspicion between people; these feelings will melt away with a warm greeting. It is much more difficult to hit, curse, speak or listen to

lashon hara, or even hurt with words, someone whom we greet regularly. Moreover, it is much more difficult to give pleasant reproof and expect the recipient to feel it's for his own good if you don't even greet him when you see him.

שער שלישי 41

זהו כל האדם, להיות "מזריח שמש". זהו היסוד לכל המצוות ולכל יחסנו בין אדם לחברו.

נפלא לראות איזה מעמקים מגלים לנו חז"ל בסוד הארת הפנים: "ה' אלקים צב' השיבנו והאר פניך ונושעה" (תהלים פ') — "א"ר יוחנן אנו אין לנו אלא הארת פנים בלבד, די לנו שנאמר האר פניך ונושעה!" (שם בילקוט)

הגהה ר' יוחנן אויל לשיטתיה: "דאמר ר' יוחנן המלבין שיניים לחברו יותר ממשקו חלב, שנא' ולבן שיניים מחלב, א"ת לבן שיניים אלא ליבון שיניים." (כתובות קיא, א')

הרי כמו שאין לנו אלא הארת פנים בלבד מצד הקב"ה, כך אין גם לאדם מחברו אלא החיוך והארת הפנים (שע"י החיוך מתגלה לובן השיניים — עין ברש"י שם). הוא דחנן באכות ד, טו: "ר' מתיא בן חרש אמר הוי מקדים שלום לכל אדם". המשיב שלום מקיים מצות דרך-אריץ. המקדים שלום מזריח שמש לחברו. זוהי דעת התורה ורצונה שנדע: כל אדם מצפה ל"הזרחת שמש" מאת זולתו, ואני עצמי הנני שמש הזרחת לכל מי שבא במגע אתי!

תינוק פועט מבחין כבר בין פנים זועפות ובין פנים מאירות. מסתכלים בן מתוך חיבה — הוא מפזז וצוהל נגדך. מביטים עליו בועף — מיד הוא בוכה. מן יודע מה מבריא ומפתח יותר את הילד: המזון המוגש לו או הארת הפנים שמראים לו! וברור ויודע הוא, כי ילד הגדול בלי כל הארת-פנים, דומה בדיוק לצמח הגדל בלי שמש, שאי אפשר שיהיה בריא.

42

ומאידך — בתינוק פועט כבר ניכר כח זה של הארת-פנים. כשמופיע על פניו החיוך הראשון — כבר הנו נעלה על כל בעלי-חיים הגדולים. בחיוך זה בוקעת הארת פני הנשמה ממחברויה בעמקי הגוף הקטן והחלש הזה. כל אשר התינוק גדל ומבריא, יותר הוא מאיר-פנים לכל סביבתו ומשרה בה רוח חן ונשמת חיים. זוהי מציאות הנשמה המתגלה בזהירה הראשונים, אשר כל מהותה — כח אדיר של הארת פנים!

**

כל בני אדם מחכים זה לזה: כל אחד רוצה שחברו יאיר לו פנים. התלמיד מצפה להארת פני רבו. אך גם הרב מצפה להארת פנים מצד תלמידיו. בנים סומכים על המלת הוריהם, אך גם ההורים רעבים ותאבים ל"הזרחת שמש" מאת בניהם. הבנים אף הם הנם "בעלי-בתים" על הוריהם, שאם אינם מראים להם הארת-פנים, הם משכנינים בלב אביהם ואמם הושר-אפלה ומכבים האור הזורע על חייהם!

הלקוח מצפה להבנת המוכר במצבו, צרכו ויכלתו; אך גם המוכר מצפה להבנת הלקוח שלא יזלול בו ובסחורתו.

"לא תכירו פנים במשפט — אזוהרה לדיין שלא יהא רך לזה וקשה לזה, אחד עומד ואחד יושב לפי שכשרואה שהדיין מכבד את חברו מסתמין טענותיו" (ריש פ' שופטים) — איך זה "מסתמין טענותיו" הערוכות היטב בפיו כשנכנס לדין? זהו הרושם של הסתרת פני הדיין, הסתמת כל מחשבותיו ומחלישה את דעתו. כח נורא זה טמון בהסתרת פניו של אדם!

שני כחות אלה הם היסוד לחיי החברה האנושית: האחד — רעבון כל אדם להארת פני הזולת, והשני — כח הנתינה של הארת פנים השתול בלב כל בעל-נשמה (וכן הוא ביחסים ההדדיים בין מעמדות, כותל, מדינות וגושים). ונתבוננה קצת ביחסי בני אדם, איך לפעמים חיים איש בצד חברו מבלי למצוא דרך ושפה זה אל זה, וכיצד חיים במרירות ורוגז בגלל אי-הבנתם ההדדית — אם ננסה למצוא את המקור לכך נראה כי תמיד אדם מתכה לחברו שהלה "יתחיל" להתקרב אליו, וככה מחכים עד בוש...

הרב מצפה לתלמידו שיתקרב אליו ויציע לו ספקותיו ובעיותיו. ואילו התלמיד מחכה לרבו שיפתח לו פתח ויקרב אותו. או: רב בעירו רוצה, שעדתו תשתף אותו בכל פעולותיה, תשאל לעצתו ותסור למשמעתו. ואילו העדה ממתינה ליזמת הרב שירד לתוך בעיותיה והיא מעורב בחייה, וככה יכולים להיות שנים על שנים מבלי להתקרב ול"י, ובינתיים הולך ומתרחב ביניהם תהום. כל אחד חושב על הצד שכנגדו שיש לו טעמים ונימוקים כמוטיס להישאר רחוק — ואין כאן לא טעם ולא נימוק, רק דעת חסרה כאן, והידיעה הראשונה שעלי להורית שמש ולהאר פנים, להתבונן ולא להעלים עין!

כמה גדולים ונפלאים דברי חז"ל, ומה נפלאה דרכם לקפל בתוך הנהגה פשוטה ומעשה קטן סודות כה גדולים, והרי קיפלו כל תורת הדעת והארת הפנים בציווי קצר זה: הוי מקדים שלום לכל אדם!

* The effects of *she'eilas shalom* can be compared to a garment: two pieces of material are useless until they're sewn together as a garment.
 * A greeting is like the thread that "sews people together" to build warm, productive relationships. Generally, *ve'ahavta lere'icha kamocho* and all the *mitzvos* associated with it thrive and progress much more smoothly between people who greet each other.

49 Ethics from Sinai -
 of Rabban Yoḥanan b. Zakkai that no one ever greeted him first, not even a heathen in the market-place.³⁴⁷ His *Good morning* always rang out ahead.
 * And indeed, why not? If the interchange is in Yiddish, you stand to reap a huge dividend. You will generally say, *gut morg'n* (Good morning),

to which the other will respond, *gut morg'n gut yor* (Good morning, good year). By investing a blessing for one morning you receive a blessing for an entire year! Who could wish for a more handsome return?

51 שנית, ממידת עין טובה למצוא הזדמנויות לברך את חברו ככל שיוכל מלבד השפע שמביא בכך על חברו, הרי שגם יקנה האדם בעצמו את מידת עין טובה.

*** כיצד לברך מכל הלב?**

ישנם אירועים בהם העולם נוהג לברך איש את רעהו. הבה נתבונן, האם הברכות נעשות מתוך עין טובה, או מתוך נימוס בעלמא?

מסופר על המשגיח הגה"צ רבי ירוחם זצ"ל, שהיה נוכח פעם בחתונה אחת, והתבונן בעיניו הרוחניות באנשים שברכו בברכת "מזל טוב" את המחוננים.
 הוא אמר, אחר כך, כי הבחין שבשנים אחוז מהאנשים לא התכוונו לברכת ה"מזל טוב" מעומק לבם, אלא עשו כן מנימוס בעלמא.

כדי לברך ברכה מתוך עין טובה יש להתבונן לפני שמברכים על מה הולכים לברך, ולא לעשות זאת כמצוות אנשים מלומדה.
 כשאדם מגיע לשמחה, ינסה לחשוב מספר דקות לפני היכנסו לאולם, על שמחת חברו, ואז לברך אותו באמת מכל הלב בבחינת "ושמח בלבוי". כדאי גם לצייר בדמיון ששמחה זו היא שמחה שלו, וכך יוכל להרגיש עד כמה חברו שמח.

*** ברכת בעל שמחה**

מעמד מיוחד יש לאדם שאינו רק משתתף בשמחה, אלא שהשמחה עצמה היא 'שלו' (החתן, אבי התינוק שנכנס בברית וכו'). כשמתייחסים לאדם כזה, נוהגים לקרוא לו: "בעל השמחה". חלק חשוב בכל שמחה הוא הברכות. המשתתפים מברכים את בעלי השמחה ("ישתזכו לעוד שמחות רבות" וכדומה), ובעלי השמחה מברכים את המשתתפים ("בקרוב אצלך"). כל מאורע הוא הזדמנות לברך כי השמחה תמשיך הלאה, תתן את השפעתה הברוכה ותסלול את הדרך לעוד ועוד שמחות אשר יגיעו בעקבותיה. ישנה סיבה עמוקה לשם התואר שניתן לבעל השמחה. הוא 'בעלים' על השמחה, היא 'שלו', הוא זה שיכול להעביר אותה הלאה ביתר יעילות. מובן שכולם מברכים דווקא אותו, אבל סגולה מיוחדת יש בכח הניתן לו לברך אחרים.

נשאלת השאלה מהיכן הגיעה לו, לבעל השמחה, 'סגולה' זו? האם אמנם נכון הדבר כי הברכות שלו שהוא מברך אחרים במצב זה חזקות יותר, מועילות יותר? האם בגלל העובדה כי הוא חוגג בר - מצווה או חתונה, פתאום יש כח מיוחד לברכות שלו?

אכן כך הדבר! כי השמח יותר, יש לו כח גדול יותר להעביר את השמחה הלאה.

"נהגו בכל מדינות אלו, שאין נושאים כפים, אלא ביום טוב, משום שאז שרויים בשמחת יום טוב, ויטוב לב הוא יברך, מה שאין כן בשאר הימים, אפילו בשבתות השנה, שטרודים

נו. מצוה לשאול בשלום כל אדם, ועל כל פנים לברכו ב"שלום".^(ב) ומן הראוי אף להשתדל ולהקדים שלום, לפני שיברכהו חברו.^(ג)

(ב) ראה שמות יח, ז: "וישאלו איש לרעהו שלום" ובילקוט כ"י המובא בתורה שלימה, שם: "מינין שלום עליכם מן התורה? מן יתרו ומשה וכו' ומכאן נהגו לומר שלום עליכם, והוא משיב עליכם השלום", וכן בועז אמר: "ד' עמכם" (ואתה שלום ושמך שלום). אכן, לדברי בעל מנורת המאור נר ו כלל ב ח"א פ"ב הוא חיוב מדברי נביאים [קבלה]. כנאמר בתהלים לד: "בקש שלום וירפהו". ובאבות ד, יד: "היו מקדים בשלום לכל אדם". ובאגרות חזון איש, לג שאילת שלום היא אחר מעניני ההטבה לזולת אשר צריך האדם להתאמץ בה.

47 אמירת ה"שלום" תהיה בפנים מאירות ובלב שמח^(א).
 הערה: כיום שואלים ומברכים בשלום, אף בשעות הלילה.^(ב)

נו. יש המשתדלים לברך תמיד בברכה הכוללת את המילה "שלום" דווקא - כדי שיהא שם שמים בברכתם.^(ג)

48 המשיב על ברכת חברו, יוסיף תוספת לברכה בה נתברך, כגון "שלום וברכה" או "בוקר טוב ומבורך"^(א).

כח. אמירת שלום הינה לכל אדם^(א) אפילו אינו מוכר^(ב). ואין צריך לומר, לרבו, אביו ואמו, זקן או חשוב וכן למי שתמיד רגיל לשאול בשלומו^(ג).
 אומרים שלום פעם ביום או יותר לפי הצורך^(ד).

(א) ראה גמ' גיטין טב ע"א ועפ"י המדרש: "חברך קדמך בעדשים, אתה תקדמנו בפטומות". ובש"ת מהר"י ברטא, שכשהשואל אומר בוקר טוב יענה לו המשיב: שנה טובה, וכן המקובל בדוברי שפת האידיש. וראוה, שהעונה על ברכת בוקר טוב - "בוקר אור", אין בזאת שום תוספת.

ל. חובה להשיב שלום על ברכת שלום^(א). ומי שאינו עונה - נקרא "גולן"^(ב).
 ומכאן, שחובת הענייה גדולה מהקדמת השלום, על כן, העונה צריך שיוסיף בברכתו או יכפול המילה "שלום"^(ג).

94 חובת האדם בעולמו-הדרכות מעשיות לתיקון מידת הקנאה ועין טובה

ב. לברך את הזולת

באמצעות הדיבור אפשר לא רק לשבח את הזולת, אלא גם לברך אותו, ולהשפיע בכך השפעה ניכרת על מידת "העין הטובה" של האדם.

בזוה"ק פרשת במדבר קיזי נאמר כי מי שאומר שבחו של חברו (על בניו או לספו), צריך לברכו בעין טובה. ומאין למד כן? ממש, שכתוב "והנכם היום ככוכבי השמים לרוב"¹⁵⁸, ואחר כך כתוב "ה' אלוקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים"¹⁵⁹.

מסופר על הסבא מסלובודקה, כי כאשר היה עובר ליד ביתם של ראשי הישיבה, אף שלא היה שם אדם, היה פונה אל הבית ואומר: בוקר טוב! כאשר שאלוהו על הנהגה מוזרה זו, ענה: למאי נפקא מינה, כשאני פוגש בן אדם הנני מברכו בבוקר טוב, כי בפוגשי אותו אני זוכרהו, ומיד רוצה אני לברכו שיהיה לו בוקר טוב. ומה שונה שאני עובר על ידי ביתו, הלא גם זה מזכיר לי אותו, ולמה לא אברכהו מיד שיהיה לו בוקר טוב!?

מעשה זה לומדים אנו שני דברים: ראשית, כאשר נותנים שלום לחבר, חוץ מדרך ארץ שיש בזה, צריך לעשות זאת מכל הלב, להשתדל לברך בעין טובה.